

düs Gyula játszott. Az alakot nem rajzolta egész plasztikusan körül, ábrázolásában volt valami határozatlan, de ez nem az ő hibája, hanem a darabé. Eppen ebben a szerepben bosszulja meg magát az a kupzaság, ami az egész drámának főhibája. Egyes jelenetei azonban ragyogó művészettel voltak megjászva. Különösen ötödik felvonásbeli összetörése marad felejthetelen; itt nyilatkozott meg Hegedüs színészi stílusának fölve: minél egyszerűbb eszközökkel minél többet kifejezni. Mikor megtudja, hogy az asszony, akiért a fiatal festőt feláldozta, másnak a felesége lett, hirtelen összeroppanását végtelenül puritán játékkal ábrázolta. A vállnak ideges megrándulása, a deréknek kis meghajlása, a lépésnek egy pillanatnyi megingása, az arcnak lepezetett fájdalmas kifejezése: ennyi az egész, de a maga életszerűségében mégis markoló hatású.

* * *

A Renaissance-színház legfrissebb újdonsága Szép Ernő *Lila ákác*-a. A darab azok közé az ú. n. echt pesti levegőjű művek közé tartozik, amelyekkel már egészen torkig vagyunk. Hát még hogyha olyan keresetten és sűrítetten pestiesek, mint ez a darab, amely e típusba tartozó elméművek elcsépelet rekvizitumainak valóságos összefoglaló ismételése. Elvonul itt előtűnik a városliget, az éjjeli mulatóhelyek, budai kirándulás, az artistavilág és mindez az efajta darabok erőszakoltan jellegzetes nyelvvel, hazug szentimentalizmusával és legolcsóbb romantikájával. Mert, kérjük szeretettel, a mocsárból kinőtt lilium motívumát a múlt század jóviseletű francia drámaíróira támaszkodva már éppen eléggé elcsépeleték ahhoz, hogy e köntösében is rá ne ismernénk. A városligeti és egyéb pesti motívumokat pedig szintén jól ismerjük Molnár Ferencből, aki az irodalom számára felfedezte és meg is unatta őket. Molnár különb tehetség, mint Szép Ernő, de azért valahogy azt ne higgye Szép Ernő, hogy olyan nagy dicsőség Molnár Ferenc epigonjának lenni.

A darabot, ami a külsőségeket illeti, a Renaissance-színház több gondolat adta elő, mint amennyit megérdemelt. Márkus László díszletei

különösen szépek. A két főszereplő, Törzs Jenő és Ilsvay Rózsi közül az első affektált volt, mint mindig, a másodiknak pedig beszéde és mozgása egészen Gál Franciskára emlékeztet: hogy most már melyik utánozza a másikat, azt talán döntsék el egymás között.

Galamb Sándor.

Ipolyi Arnold. Az 1823-ik esztendő, mely a magyar nemzetet s az emberiséget két elsőrangú költőfejedelemmel ajándékozta meg, a magyar tudomány történetében is nevezetes. Ez év szülötte Ipolyi Arnold is, aki nevét a történettudományban, a régészetben s a hazai keresztény műtörténetben megörökítette. Fáradhatatlan kutatója volt a régi családok múltjának, de még inkább azoknak a művészi emlékeknek, melyekből az idők viharos járéra legtöbbször csak elszórt töredékeket hagyott meg. Mint finom műértő, értékes gyűjteményt hagyott hátra, mely most a Szépművészeti Múzeum kaptárát díszíti. A modern művészi életben pedig sokáig vezető egyéniség volt s a Képzőművészeti Társaság elnöki megnyitóiában mélyenjáró fejtegetéseket mondott az újkori festés törekveiről. Irodalmi és tudományos társulataink egymás után legelső tisztségeikbe emelték; az egyházi pályán pedig, melyet mint a pozsonymegyei kis Zohor plébánosa kezdett meg, a besztercebányai, végül a nagyváradi püspöki szék méltóságára emelkedett. E valóban belső és külső fényben gazdag pályának is megvolt azonban a maga fájó pontja, mely teljesen soha nem gyógyult meg. A seb tudományos törekvéseiben érte; nem volt olyan fájdalmas, mint a Bolyaiaké, kiket a viszonyok törpesége ölt meg, de mégis elég volt arra, hogy folyton sajogjon. A tudós életében semmi sem lehet fájdalmasabb, mint a meg nem értés, de még inkább a félreértés és a méltánylat hiánya. Ez Ipolyit a Magyar Mythologia kiadásakor érte, melyet élete főművének tartott. A Kisfaludy-Társaság még 1846-ban pályázatot hirdetett ilyen könyvre s Ipolyi, kit e kérdés már előbb érdekelt, példátlan szorgalommal és nagy lelkesedéssel dolgozott rajta nyole esztendőig. A könyvet itthon Toldy, Reguly, külföldön Grimm Jakab, Schott Vilmos és má-

sok magasztalással fogadták, de mind e dicséretnek nem bírták ellen-súlyozni azt a helytelenítőt bírálót, melyet Csengery Antal a mű bevezetésében kifejtett alapelvekre mondott. Pedig nem ebben van Ipolyi munkájának érdeme, hanem abban az óriási, rendszerezett anyagban, melyet benne összegyűjtött s mely, ha nem is mitológiát ad, mérhetetlen értékű, mint néphagyományaink hihetetlen gazdaságú kincesbányája, mely mind a néptan-nak, mind a költői irodalomnak szinte ki nem meríthető forrása. Magyar mitológiát írni sem akkor nem lehetett, sem ma nem lehet többé. A magyar pogány hitvilág elpusztult; csak néhány nehezen felismerhető töredék maradt fenn, melyből az egésznek rendszerét helyreállítani nem lehet. A nyelvükben és életszokásaikban rokon népeknek újabb időkben ismeretessé vált vallási szokásait pedig az ezer év előtti magyar pogánysággal azonosítani, módszerbeli hiba; legfeljebb hozzászólásokra, fölvetésekre adhatnak ösztönt. Ipolyi a maga korának romantikus lelkesedésében még hitt ilyen mű megteremtetésében; ha ma élne, nem bántaná az a gondolat, hogy nem magyar mitológiát írt, hanem büszke volna arra, hogy megvetette a magyar néphagyományok tudományának biztos alapját. Ez meg is gyógyítaná azt a sebet, melyet a kritika ütött rajta, nem látva, hogy a lehetetlen vállalkozás egészen más és talán sokkal becsesebb eredményt hozott létre. A magyar néptudomány, a folklore, hálásan teszi le emlékére az elismerés koszorúját. *Tolnai Vilmos.*

Kismartoni levél.

1923 nyarán.

Végre egy városka, ahol a *modern style* ismeretlen. Kismarton még nincs a haladásnak azon a pontján, mint Székesfehérvár, hol nemes barokk paloták közt úgy terpszkedik Deutsch Manó kockaalakú, „le-pénytetejű” *modern* árúháza, mint varangy a virágágyban...

Nyugodt életük lehet ezeknek a bürgereknek emeletes, vastagfalú, boltos, mindig frissen meszelt házaikban! Barokk, barokk. De a barokk dísz alatt sok helyen felismerhető a német reneszánsz kiugró bal-konrendszere; a falak, a bolthajtá-

sok zezzugos vonalai, a sötét árny-foltok régibb századok tanui lehet-nek.

A házat Szűz Mária védi; ott áll méltósággal a fülkében isteni gyermekével a karján: még nem vették meg a régiségkereskedők. Ezért maradt meg ez a városka régi épségében... De pusztul Buda és eltűnt Pest, mert nem tisztelte házi szentjeit: Szűz Máriát, Flóriánt és Nepomuki Szent Jánost. Lám, a kismartoni zsidók ügyelnek rá, hogy ne érje őket új, bomlasztó szellő: péntek este vasráccsal zárják el utcájukat s akkor nem zavarja profán zaj az Úr igaz híveinek imáját. S az Úr vigyázott rájuk: megtartotta őket régi hitükben, házaikat régi állapotukban.

És mégis, a hercegi kastéllyal szemben új emeletes épület áll: W...² borkereskedő szállodája. Miért épült ez a ház éppen ide? A válasz, amit kapok, egy darab magyar történelem. W..., az újmagyar, már békében milliomos volt, mert megcsinálta azt, amivel az ősi magyar bortermelők nem igen törődtek: magyar és idegen borból valami állandó keveréket, ú. n. *márka*-bort állított elő, s ezzel biztos piacot teremtett magának a külföldön. Az új gazdag terjeszkedni kezdett s beleütődött a történelmi birtokosok: az Esterházyak földjeibe, házaiba, erdeibe. S ekkor kezdődik a sűrlődások, a pörök hosszú sorozata a régi és az új *hóditó* között, s eredménye az a furesa hétel, mely háttal, nagy fehér tűzfalal fordul a hercegi kastély felé. A jobbágyság idején ugyan tilos volt a várkastély elé magasabb házat építeni; a vár ura beláthatta az egész síkságot: az ő birtokát. De jött a szabadság és egyenlőség és W... úr tűzfalat emelt a kastély elé: hadd bosszankodjék a herceg!

De a másik oldalról sem közönséges módon álltak bosszút az újmagyaron. Erre W... úrnak mecénási ambíciója adott alkalmat. A borkereskedő megirigyelve az Esterházy-kultúra hírnevét, ezen a téren is megindította a szabad verseny har-cát: felásatott valami római tábort és régi temetőket a környéken és múzeumot rendezett be a leletekből. Az egyik hercegi tisztviselő az íróasztalán álló tanagra-szobrocskát el-ásta a római táborban: ma a múzeum vitrinái alatt díszleg... Csak